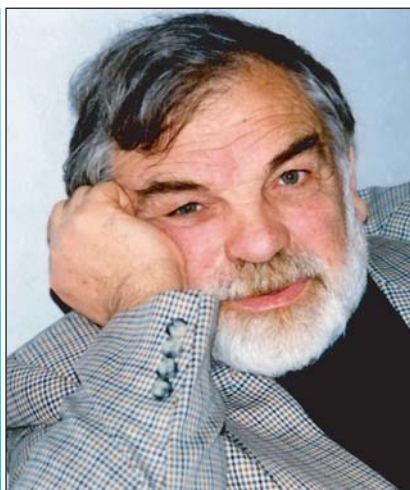

ЮРІЙ ГАГАРІН —

До 50-ліття польоту в космічний простір першого космонавта планети

*Сьогодні нікого не здивуєш польотами в Космос.
Багато хто вже і не знає, хто працює зараз на космічних станціях,
які там проводяться дослідження, з якими проблемами стикаються космонавти.
За останні роки на космічних орбітах побувало декілька сотень космонавтів,
з'явилися і перші космічні туристи.
Нині польоти в Космос стали майже буденною справою...*

Володимир Платонов
письменник,
історик космонавтики,
м. Дніпропетровськ

А як все починалося!

Пам'ятаю квітень 1961 року. Після Перемоги у війні 1941-45 років ніколи наш народ ще не переживав такого триумфу, як під час польоту Гагаріна. Раділи ми, раділо людство. Відтоді Супутник і Гагарін стали символами космічної ери. "Він усіх нас покликав у Космос", — сказав про Юрія Гагаріна Нейл Армстронг, перший землянин, який побував на Місяці.

Політ першої людини в космічний простір став однією з найяскравіших подій. Насправді все складалося не так, як передбачали ми й американці.

Програвши СРСР на старті космічної гонки, американці відносно швидко оправилися від шоку, пов'язаного із запуском Першого штучного супутника Землі (4 жовтня 1957 року) і зробили все, щоб поправити свій імідж і вийти в лідери космічних держав.

У липні 1958 року було створене Національне агентство з астронавтики і космічних досліджень — NASA, перед яким поставили завдання підготувати пілотований політ у космічний простір. За основу прийняли програму "MERCURY" ("Меркурій"), одним із головних завдань якої стало створення модуля, що повертається на Землю.

Паралельно NASA розпочало пошуки кандидатів, спроможних летіти в космос. Умови відбору були жорсткі й обмежувались не тільки фізичними даними (вік до 40 років, зріст не вище 156 см, вага не більше 81 кг), але й обов'язковою наявністю вищої освіти і досвідом управління реактивними літаками. З 32 кандидатів медичну комісію пройшли семеро американців, яких і представили пресі 9 квітня 1959 року. Незабаром NASA оприлюднило ім'я астронавта номер один — Алана Шепарда і дату його старту — 24 березня 1961 року.

На відміну від американців, радянські плани підготовки польоту в космос були надзвичайно втаємничені. Всю відповідальність за підготовку і забезпечення космічного польоту керівництво країни поклало на оборонне відомство (відповідальні тт. Д.Ф. Устінов, М.І. Неделін) і Головних конструкторів на чолі з С.П. Корольовим. У спільній постанові ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР 11 жовтня 1960 року наголошувалося: "...прийняти пропозицію ... про підготовку і запуск космічного корабля (об'єкт "Восток-3А") з людиною в грудні 1960 року, вважаючи його завданням особливого значення".

ЛЕГЕНДА СТОЛІТТЯ

Виявляється, що перший політ нашого космонавта планували на грудень 1960 року! Про це стало відомо з розсекречених матеріалів, що берегли таємницю в вогнетривких сейфах ЦК КПРС.

Чому ж термін першого польоту був перенесений?

До того часу стартувало декілька "сімок" (ракета Р-7), але не всі запуски виявилися вдалим. Лише 19 серпня 1960 року вперше вдалося повернути з космосу живими собачок Білку та Стрілку. Льотчики, яких готували до польоту, зрозуміли: наближається їхній старт. Але незабаром у ракетників відбулося декілька трагічних невдач. 24 жовтня 1960 року на майданчику № 41 ракетного полігону вибухнула бойова міжконтинентальна ракета Р-16, яка забрала життя 92 ракетників. У грудні Корольов запустив дві космічні ракети Р-7, їхні запуски виявилися невдачливими... Лише з настанням 1961 року в Корольова і Янгеля минула пора жахливого невезіння. З лютого 1961 року почала літати стратегічна ракета Янгеля, а через місяць і космічна ракета Корольова. Після 115-хвилинного польоту з космосу повернулася живого собака Чорнушка. 25 березня провели контрольний запуск вже із Зірочкою, і

знову — успіх! У Президії Академії наук відбулася прес-конференція для вітчизняних і закордонних ЗМІ. Всі із захопленням і ентузіазмом фотографували Чорнушку і Зірочку, не звертаючи уваги на Гагаріна, Титова, Поповича та інших майбутніх космонавтів, які сиділи в залі. До першого старту людини в космос залишалося півмісяця, але точної дати ніхто не знав...

У цей час (із серпня 1959 по січень 1961 року) американці запустили в космос дванадцять капсул. Три з них із мавпами. 31 січня 1961 року в космос

злітав шимпанзе Хем. Його політ був суборбітальним, по балістичній кривій: злетів з мису Канаверал у Флориді, капсула ракети REDSTON привернула в Атлантичному океані. Колеги вітали головного конструктора Вернера фон Брауна з успіхом, але той був незадоволений: капсула відхилилася на 130 миль від розрахункової точки. Браун вирішив провести ще один контрольний пуск, дату якого призначив на 25 квітня 1961 року. Алан Шепард, що готувався до польоту, вибухнув від обурення — йому дуже хотілося бути першим у космосі.

Що було далі — відомо всім: **12 квітня 1961 року першим у космос полетів Юрій Гагарін.**

Коротке і яскраве життя Гагаріна описане до найменших подробиць. Незабаром після історичного польоту можна було комплектувати бібліотеку з книг, статей, інтерв'ю, спогадів, віршів, поем, пісень, повістей, романів про першого космонавта. Щоправда, не все з опублікованого гідне Гагаріна: було занадто багато ракетного гromу, надокучливих слів про невагомість, пишномовних роздумів про польоти до інших планет, залакованих спогадів, усіляких прикрас. Всім нав'язували думку, що космонавт №1 мало не з пелюшок "захворів небом", мріяв про польоти в космос.

У книзі "Мой брат Юрий" Валентин Гагарін написав: "Юра дуже швидко навчився самостійно робити моделі літаків. На заняттях фізичного гуртка, яким керував викладач Микола Іванович Москвін, Юра виступив з доповіддю на тему "Константин Эдуардович Циолковский и его учение о ракетных двигателях и межпланетных путешествиях..." Він починає захоплюватися науково-технічною літературою і книгами фантастів. Інтерес, виявлений до них, на якийсь час примушує його майже абсолютно забути про художню літературу. Він не пропускає жодної статті, жодної, навіть маленької, замітки в газетах і журналах, присвячених ракетобудуванню, зокрема військовому. Він хоче зрозуміти і навчається розуміти теорію відносності Ейнштейна. Таємниці космосу валять його з незвичайною силою. У науці про космос ще так багато "білих плям"! І він віддає їй увесь вільний час."

Якось все це не в'яжеться зі спогадами вчителів і самого Юрія Гагаріна: "Писати вчилися на старих газетах.

Якщо вдавалося роздобути папір для обгортання або шматок старих шпалер, то всі раділи."

Мати космонавта, Ганна Тимофіївна Гагаріна, нарікала: "Про Юру багато пишуть. Тільки не завжди правильно. Якось я прочитала, що Юра дуже переживав із-за свого маленького зросту. Може, за письменницькими правилами належить писати про переживання, тільки цього не було. Він був веселий,

рідко злився, не любив сварок, навпаки, жартом і сміхом усіх мирив. Ви подивіться на Юрині світлинки — обличчя у нього всюди щасливе. Цим він і приметний."

Після шостого класу Гагарін вступив до ремісничого училища підмосковних Люберців, потім продовжив навчання в Саратовському індустріальному технікумі.

Одного разу на Гагарінських читаннях я познайомився з Віктором Порохнею, близьким другом юності Гагаріна. Вони разом вчилися в Саратовському технікумі, жили в одній кімнаті гуртожитку, захоплювалися спортом і художньою самодіяльністю, відпочивали на Волзі. Вдома у Віктора Сидоровича цілий Гагарінський музей — безліч фотографій часів навчання в технікумі, інших унікальних знімків — вони дружили сім'ями і після історичного польоту Гагаріна. Я поповнив колекцію Віктора Порохні фотографіями Гагаріна на Байконурі та на відпочинку в Криму, знімками Ганни Тимофіївни з космонавтами та вченими на Гагарінських читаннях у Зоряному містечку. Ми продовжували зустрічатися в Москві, почали листуватися.

Віктор постійно цікавився дніпровськими новинами: свого часу він

Вернер фон Браун і президент США Джон Кеннеді (справа) на місі Канаверал. Кеннеді наполягав: "Америка повинна випередити СРСР на шляху до Місяця"

Мати Гагаріна Анна Тимофіївна з сином Валентином та Іриною Стражевою
(фото з архіву В. Платонова)

тут жив, працював, грав у футбол. У 1976 році в "Юности" опублікував нарис про Юрія Гагаріна "ЗНАЕТЕ, КАКИМ ОН ПАРНЕМ БЫЛ", а через рік вийшла книга Віктора Порохні "ДОРОГА НА БАЙКОНУР".

Описуючи Саратовський період життя Гагаріна, Віктор Порохня відзначив: "У багатьох статтях і книгах пишуть, що, навчаючись у технікумі, Юрій "захворів небом" і вже не міг уявити своє життя без авіації. Але це не зовсім так. Гагарін справді з захопленням вчився літати. Але я не пам'ятаю випадку, щоб він говорив, ніби хоче стати льотчиком. Я переконаний, що якби технікуму надали право послати в металургійний інститут не п'ять, а вісім своїх студентів, і Гагарін потрапив би в той список, він напевно поступив би в інститут. З металургією у нього виходило, вона йому подобалася, він хотів вчитися".

Відвертість Віктора Порохні викликала глибоку повагу відомого журналіста і письменника Ярослава Голованова, одного з блискучих дослідників біографії Юрія Гагаріна, автора документальної повісті "КОСМОНАВТ №1". Він правдиво розповів про перший загін радянських космонавтів, до якого з трьох тисяч кандидатів(!) відібрали всього 20(!) льотчиків. Американський відбір виявився жорсткішим, відбирали лише кваліфікованих льотчиків-випробовувачів з нальотом не менше 1500 годин. Для порівняння: до моменту зарахування в загін у Гагаріна наліт становив близько 230 годин, у Титова — 240, у Леонова — 250, але наші кандидати були здатні витримати нелюдські перевантаження.

Як розповів Ярослав Голованов, в його повісті "КОСМОНАВТ №1" були три "підводні камені": повний список першого загону космонавтів, з якого

тільки 12 стали космонавтами; перелік невдалих пусків ракети Р-7, який забороняли публікувати; факт загибелі харків'янина старшого лейтенанта Валентина Бондаренка під час тренування в сурдокамері, про що категорично забороняли згадувати. Так і лежала повість, як кажуть, "у шухляді".

Наприкінці березня 1986 року головний редактор "Известий" Іван Лаптев зустрівся з ініціаторами перебудови — Горбачовим і Яковлевим — і повідомив їх, що в редакції лежить повість Ярослава Голованова про першого космонавта, де викладено все, як було.

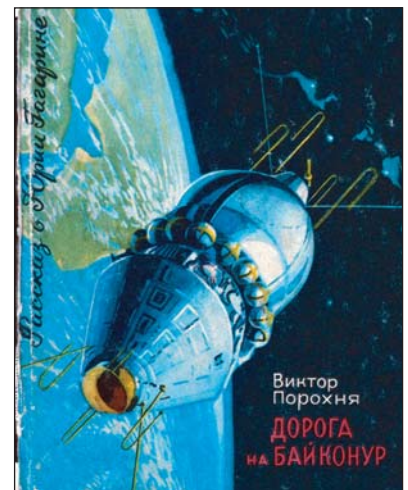
Знаменита Гагарінська посмішка...
10 квітня 1961 р.

Горбачов поцікавився, чи все там правда, і доручив Яковлеву прочитати повість. Той за ніч її прочитав, був захоплений і дозволив публікацію. Так у квітні 1986 року вийшла з друку перша правдива документальна повість про першого космонавта Планети, яку миттєво передрукували тисячі видань(!) за кордоном. Це був справжній прорив в освітленні перших кроків людини в космос.

Всі подальші події, пов'язані з першим польотом людини в космічний простір, починаючи від засідання Держкомісії і до того, що стало вже

Журналісти Я. Голованов і В. Платонов.
Місто письменників Передєлкіно (фото з архіву В. Платонова)

Обкладинка книги В. Порохні
"Дорога на Байконур"

Космодром "Байконур". 12 квітня 1961 року.
Останнє побажання головного конструктора
першому космонавту планети.

На фото: Ю. Гагарін, маршал К. Москаленко, С. Корольов

хрестоматійним, гагарінського

"ПОЕХАЛИ!",

описані й показані до найменших
подробниць тисячі разів.

Заради справедливості хотілося б
уточнити окремі моменти тих історич-
них подій. Доводилося не раз чути, що
Титов міг полетіти першим, але він
став дублером лише тому, що його ім'я
не сподобалося "комуністові №1" Хру-
щову. Кажуть, Микита Сергійович
виклав свою оригінальну теорію, згід-
но з якою перший космонавт повинен
бути символом країни, уособленням
епохи, а у Титова було ім'я сумнівного
героя "Пікової дами". "Чи зрозуміє нас
народ, що ми не змогли знайти хлопця з
російським ім'ям?" — питав Хрущов.
Ніхто не спростував, але і не підтвер-
див достовірність Хрущовського вер-
дикту, а ті, хто за службовим обов'яз-
ком спілкувалися з партійним вождем
і знали істину, свято берегли таємниці
кремлівських кабінетів

Наш легендарний кінооператор
Володимир Суворов (він знімав випро-
бування перших радянських атомних
бомб, старту Гагаріна, Титова й інших
космонавтів — В.П.), розповів авто-
рові, як відбувалося засідання Держ-
комісії напередодні першого старту.

— Зверни увагу на кадри, де Гагарін
дякує за надану йому довіру і доповідає
про повну готовність до польоту, а Ти-
тов сидить, опустивши голову, — ко-
ментує непросту ситуацію кіноопера-
тор В. Суворов. — Можна зрозуміти
Германа: він у повному обсязі пройшов
передполітну підготовку, як і "основний"
космонавт, але той через два дні по-
летить в космос, а дублер — залишиться
на Землі. Ситуація не для слабко-
духів. Бути дублером психологічно важ-
ко. І після всього довіряй вигадникам,
які, захлинаючись, писали, як радів Ти-
тов за свого друга, якого назначили пі-
лотом першого "Востока"..."

Космодром "Байконур". 12 квітня 1961 року.
Юрія Гагаріна проводжають в космос

На жаль, не всі газети давали тя-
муші репортажі. Було багато "води"...
Немовби ілюструючи свою компе-
тентність, "Известия" вмістили фото
ракети, яка начебто стартує. Разом із
подвигом Гагаріна це був триумф на-
шого режиму, нашої цензури...

17 вересня 1961 року "Правда" по-
містила малюнок космічного корабля
"Восток-1", який прокоментував пер-
ший космонавт. "Після завершення по-
льоту першої людини в космос, — писав
Юрій Гагарін, — мій друг художник-
космонавт задумав зобразити косміч-
ний корабель у польоті. Він багато пра-
цював над цим малюнком, часто прихо-
див до мене, радився зі мною. І ось на-
решті з'явилася картина. Хоча зобра-
жений моїм товаришем космічний кора-
бель децю умовний, але мені здається,
що решта дуже схожа на те, що я бачив
у космосі. Картина дуже схожа зі світ-
линами, які привіз із космічного польоту
Г. Титов. Хотілося б, щоб цей малюнок
побачили читачі "Правди". Ю. Гагарін".
Побачивши цей малюнок, ракетобу-
дівники посміхалися: на ньому був зо-
бражений явно не "Восток-1", що мав

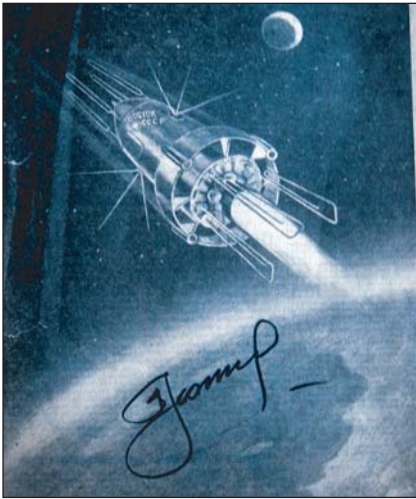
форму кулі (див. фото). Навіщо це бу-
ло зроблено, ніхто до ладу пояснити не
міг, зокрема й сам Гагарін і автор кар-
тини Олексій Леонов. Коли я попросив
Олексія Архиповича залишити авто-
граф на малюнку, він категорично від-
мовився: "Тут текст не відповідає ма-

Старт КК "Восток-1".
Фото із газети "Известия"

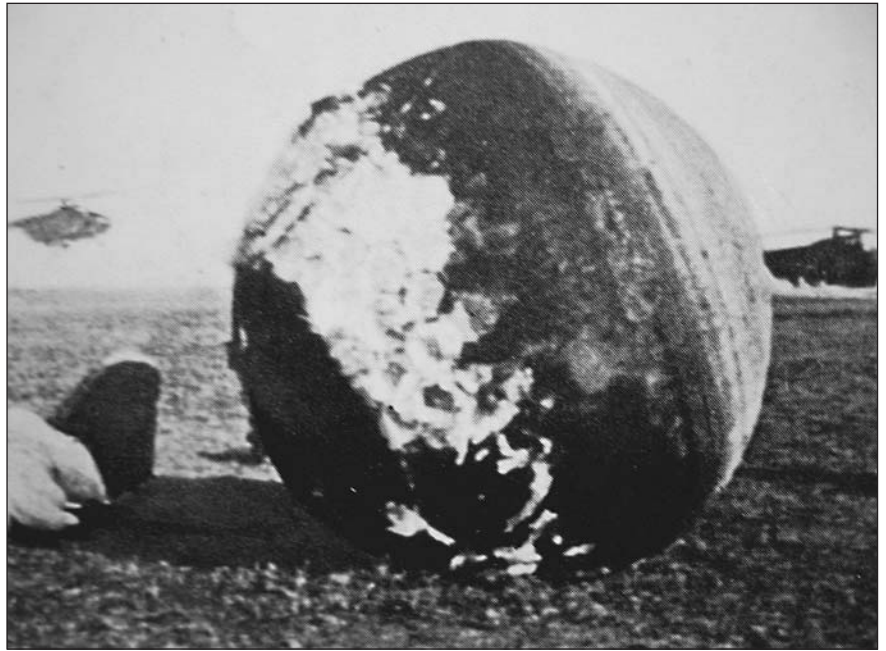

"Поехали!"

Старт КК "Восток-1" (малюнок О.А. Леонова, розміщений в газеті "Правда")

люнку, на картині не "Восток-1". " — Я знаю. Але це Ваша перша робота, опублікована у пресі", — відзначив я. "Ось це правильно", — підтвердив

Спусний апарат КК "Восток-1" після приземлення

Ю. Гагарін після повернення на Землю — за грою в більярд, у салоні літака на шляху до Москви. (Із архіву В. Пескова).

Леонов і поставив свій розгони́стий автограф. Так з'явився автограф людини, яка першою в світі зробила вихід у відкритий космос.

Я не був присутній при старті *Гагаріна* — термін моєї служби на ракетно-му полігоні в/ч 11284 закінчився за декілька місяців до старту першого космонавта. Тоді я вперше пошкодував, що не залишився працювати на космодромі...

Як пам'ять про службу на Байконурі зберігаю газети і фотографії тих років. Особливо дорогі мені газети з повідомленнями про запуск першого супутника і політ *Гагаріна*. Ми читали і перечитували все, що писали про першого космонавта.

З усієї зливи інформації виділялися тоді матеріали *Василя Пескова* ("Комсомольская правда"). Пам'ятаю його перший репортаж із квартири Гагаріних і знімок дружини космонавта *Валентини Гагаріної* в ту хвилину, коли радіо повідомило: "*Восток-1*" пішов на посадку...". Знімок приголомшує глибиною відчуттів. Потім був репортаж

Валентина Гагаріна. 12 квітня 1961 р. (Із архіву В. Пескова).

Василя Михайловича з місця приземлення першого космонавта. І знову — блискучий успіх: після повернення на Землю *Гагарін* — біля більярдного столу, а перед ним — куля як Земля!... Запам'яталися ще знімки з цієї серії — майор Гагарін на березі Волги й у салоні літака на шляху до столиці.

Мені пощастило: доля подарувала зустріч із людьми, які бачили *Гагаріна* в перші хвилини після приземлення. А було так. Я зустрівся з дуже цікавою людиною: бойовим льотчиком, кандидатом у майстри спорту з шахів, художником, знавцем класичної літератури і, при цьому, штурманом авіації дальньої дії, майором у відставці *Олексієм Мітіковим*, що мешкав у Дніпропетровську. Записавши інтерв'ю, ми

Ю. Гагарін під час тренувальної підготовки до польоту

почали підбирати світлини для публікації у пресі. У сімейному альбомі знімків воєнних років практично не було, але були знімки ... Гагаріна! Не один, не два — ціла серія!

Олексій Степанович розповів: — *Наша частина, в якій я служив, розташована поряд із містом Ангельс — колишньою столицею німців Поволжя, що проживали в СРСР. Саме у цих місцях Гагарінський загін відпрацьовував парашутні стрибки і тут же приземлювався "Восток-1". Не розповідатиму подробиці тих історичних подій, оскільки до них не маю жодного відношення. Я, як і всі офіцери нашої частини, багато разів бачив Гагаріна. Подробиці може розповісти мій син. Хлопці все знають, — посміхнувся Мітіков. — До речі, він тезка Гагаріна - Юрій Олексійович, у ті квітневі дні навчався у другому класі."*

— *Мені тоді було дев'ять років, — розповідає Юрій Мітіков, кандидат технічних наук, завідувач кафедри двигунобудування фізико-технічного факультету ДНУ. — Того дня до школи я не пішов — які тут заняття, якщо поряд приземлювався перший космонавт Планети! Вертольотом Гагаріна доставили в наше містечко. Я відразу впізнав Гагаріна — всі космонавти жили в готелі, прямо навпроти нашого будинку. Тоді їх ніхто не називав космонавтами... Вони навчалися приземлятися на суші й у морі, в пустелі. Все було дуже таємно, але ми багато що знали. Ось тільки ніхто не припускав, що Гагарін приземлиться в наших місцях — він повинен був зробити посадку за 110 кілометрів на південь від Волгограду, але Москва назвала наше містечко "Точно заданим районом".*

Ю.О. Гагарін після приземлення (фото з архіву Ю.О. Мітікова)

Коли в наш штаб доставили Гагаріна, почалося щось неймовірне: зім'яли охорону штабу (цілком таємного об'єкту), повалили огорожу, декілька чоловік отримали серйозні травми — всі хотіли побачити Гагаріна. Мені дуже хотілося поговорити з тезкою, але куди там!... Тоді я йому написав листа, пообіцяв бути відмінником навчання й обов'язково стати космонавтом. Увечері батько, повернувшись зі служби пізніше, ніж зазвичай для "нелютого" дня, провів зі мною виховну бесіду: "Синку, нікому не говори, що ти бачив Гагаріна, що тут він жив, учився і тут приземлився. Базіка — знахідка для шпигуна, — наставляв мене батько. Я довго беріг цю таємницю, і коли під час вступу до фізтеху випадково обмовився, що я був свідком приземлення Гагаріна, голова комісії перервав мене: "Раджу Вам помовчати, щоб не довелося сигналізувати, куди слід..."

В усіх країнах, на усіх материках Гагарін був бажаним гостем:

**Син Землі,
Колумб Космосу,
Улюбленець Століття.**

Йому надавали вищі почесті королів і президенти, імператори і канцлери, зірки кіно й естради.

Можна лише уявити захоплення дніпропетровців-відпочивальників, коли вони зустріли Юрія Гагаріна в Криму. Якимсь шостим відчуттям космонавт-1 відчув — це не прості відпочивальники. Так і було. Багато хто з них працював у "поштових скриньках": на заводах, в КБ і НДІ, тобто там,

із-за чого місто на Дніпрі було на 30 років закрито для іноземців.

Стали знайомитися. Гагарін відразу звернув увагу на інтелігентного чоловіка з піджаком на руці. Той представився: "Сметанін Юрій Олексійович — проєктант КБ Янгеля". Гагарін розтанув у посмішці: "Радий знайомству з тезкою, Юрію Олексійовичу! — космонавт міцно потиснув руку співрозмовникові. — Я добре знаю Михайла Кузь-

мича — зустрічалися неодноразово. Вам пощастило, що працюєте у такого видатного конструктора."

Зустріч тривала недовго. Так сталося, що у багатьох не було листівок з портретом Гагаріна, а всім дуже хотілося узяти автограф у першого космонавта. Виручив усіх Гагарін, запропонувавши зустрітися наступного дня. З поштових кіосків і книжкових магазинів Гурзуфа і Ялти зникли всі порт-

Зустріч дніпропетровців з Ю. Гагаріним у Криму.
3 жовтня 1962 р. (фото з архіву В. Платонова)

Тезки Юрії Олексійовичі: Гагарін і Сметанін
(фото з архіву В. Платонова)

рети Гагаріна. Хтось висловив припущення, що марно перенесли зустріч — нова може і не відбутися: Гагарін і на відпочинку Гагарін, його і в Криму "рвали на частини". День 3 жовтня 1962 р. видався таким же сонячним, як і попередній. Рівно в назначений час з'явився Гагарін, вітаючи дніпровців, як старих знайомих. Всі отримали бажані автографи, сфотографувалися з першим космонавтом.

Гагарін навіть встиг "пошептатися" з Юрієм Олексійовичем Сметаніном. Він багато чув про ракетного гіганта на Дніпрі, але побувати там не довелося. Режимники заборонили Гагаріну з'являтися в місті на Дніпрі — негласній столиці бойового ракетобудування. Раніше тут створювали бойові ракети, а згодом і космічні носії. Сметанін розповів про супутники, розроблені в його відділі (начальником проектного відділу головних частин і космічних апаратів Ю.О. Сметаніна назначили 14 січня 1961 р. — В.П.). У 1962 р.

На фото (зліва направо):
капітан П. Попович, начальник
полігону полковник О. Захаров,
старший лейтенант Ю. Гагарін,
головком Рaketних військ,
маршал К. Москаленко,
генерал-лейтенант М. Каманін.

Фотографія зроблена
10 квітня 1961 року на березі Сирдар'ї,
в альянці нульового кварталу
космодрому Байконур
(фото з архіву В. Платонова)

Космодром "Байконур". Автор статті з генерал-майором О.І. Майським,
першим командиром найзнаменитішого космічного полку в/ч 25741,
який здійснював запуски перших ШСЗ
(фото з архіву В. Платонова)

дніпровська ракета-носіє "Космос" запустила перші три ДНІПРОВСЬКІ СУПУТНИКИ ДС-2 (у відкритій пресі "Космос-1", "Космос-6", "Космос-8" — В.П.). Зустріч завершилася традиційно якнайкраще — келихом прекрасного кримського вина. *Сметанін* пишався знайомством із *Гагаріним* — Колумбом космічного простору.

У моєму архіві зберігаються декілька автографів Гагаріна і кілька світлин, що не публікувалися. Одні мені подарували випробувачі Байконура, інші — конструктори й учені, треті — мої власні. Я не так часто зустрічався з Гагаріним, як хотілося б, і зробив не найвдаліші знімки, все сподівався — найкращі будуть попереду. Але життя Гагаріна обірвалося так несподівано і рано, що ми всі були шоковані...

Для цієї публікації я відібрав декілька світлин із членами державної комісії і молодими, ще невідомими льотчиками, що пройшли підготовку для польоту в космос. На засіданні держкомісії було вирішено: першим полетить *Гагарін*. На одній із фотографій: капітан *П. Попович*, начальник полігону полковник *О. Захаров*, старший лейтенант *Ю. Гагарін*, головком Рaketних військ, маршал *К. Москаленко*, генерал-лейтенант *Н. Каманін*. Знімок зроблений 10 квітня 1961 року на березі Сирдар'ї, в альянці нульового кварталу космодрому Байконур. За дві доби ім'я космонавта №1 *Юрія Гагаріна* дізнався весь світ.

Ось перший командир найзнаменитішого космічного полку в/ч 25741, яка здійснювала запуски перших ШСЗ, генерал-майор *Олег Іванович Майський* на Байконурі з автором статті. *О.І. Майський* народився в місті Барвенкове Харківської області. Українець. У серпні 1960 року на посту командира полку його замінив полковник *Валентин Миколайович Юрін*, якому випала доля запускати *Юрія Гагаріна*, *Германа Титова* та інших перших космонавтів. Цікаво: *В.М. Юрін* також українець, народився в с. Коропчино Кіровоградської області. За старт Гагаріна *В. Юрін* був нагороджений орденом Леніна.

Учасник запуску першого космонавта планети, лауреат Державної премії СРСР, заслужений випробувач Байконура, полковник запасу *Володимир Недобезжкін*, який нині мешкає в Дніпропетровську, розповідає: "*Я був начальником команди телеметристів. Зі складу учасників робіт із підготовки і пуску Гагаріна нині в Дніпропетровську мешкають 20 офіцерів, четверо з них були у складі бойового розрахунку на*

В.М. Юрін — командир (з серпня 1960 р.) легендарного космічного полку в/ч 25741, який здійснював запуски космічних кораблів з Ю. Гагаріном, Г. Титовим та іншими першими космонавтами

технічній позиції і стартівому майданчику: це В. Яхонтов, Ю. Юрченко, В. Петренко і я. Тільки нещодавно були оприлюднені прізвища 678 чоловік, нагороджених за безпосередню участь у запуску космічного корабля "Восток-1" із першим космонавтом Землі. Я одержав орден Червоної Зірки, були нагороджені ще 107 офіцерів, 42 сержанти і 284 рядові, а всього урядовими нагородами удостоєно понад 7000 чоловік. Серед нагороджених були названі тільки Юрій Гагарін, Микита Хрущов, Леонід Брежнєв, Дмитро Устінов, Фрол Козлов,

Костянтин Руднев, Мстислав Келдиш, решта сім тисяч залишилися безіменними. "Коли настане час, будуть опубліковані фотографії й імена цих прославлених людей, і вони стануть широко відомі в народі. Ми дуже цінуємо цих людей, дорожимо ними, оберігаємо їхню безпеку", — заявив керівник країни, перший секретар ЦК КПРС Микита Хрущов.

Смерть розсекретила Сергія Корольова, його найближчих сподвижників і соратників, (див. фото) іншим довелося чекати сорок п'ять років. На знімку Юрій Гагарін із солдатами строкової служби мого рідного полку (див. фото) Нині їм уже під сімдесят, епохальній події п'ятдесят, і лише Гагарін залишився вічно молодим"...

Полковник запасу Володимир Недобежкін, учасник запуску КК "Восток-1"

Космодром Байконур. Юрій Гагарін з солдатами строкової служби космічного полку в/ч 25741

12 квітня 1961 р. Космодром Байконур. Міжконтинентальна балістична ракета Р-7 виводить у космос КК "Восток-1" з Юрієм Гагаріном на борту (запуск забезпечував космічний полк в/ч 25741)

Особливо полюбляли космонавти поїздки на Сирдар'ю.

Влітку на Байконурі нестерпна спека, і поплескатись у прохолодній річці було межею мрій. А тут так пощастило — спільний виїзд на річку з дівчатами, що готувалися до польотів у космос! З цієї нагоди *Гагарін* із *Леоновим* добули рибальську сітку і вийшла прекрасна потрійна юшка(!), приправлена красенем-жерехом, спійманим Гагаріним. Зрозуміло: в ті роки забороняли риболовлю сітками, але першому космонавтові планети зробили виняток.

Байконур. Космічний виїзд на річку Сирдар'я.
(фото з архіву В. Платонова)

Мітинг на честь польоту в космос першої в світі жінки-космонавта — Валентини Терешкової.
Червень 1963 р. Космодром Байконур.

На фото знизу:

у центральному ряду:
Валентина Терешкова (справа),
Ірина Соловйова (в центрі) і
Валентина Пономарьова (зліва),

у першому ряду:
С.П. Корольов (зліва),
маршал М. Крилов (у центрі),
Ю. Гагарін (крайній справа)

(фото з архіву В. Платонова)

Червень 1963 року. Космодром Байконур. Стартовий майданчик №1. Мітинг на честь польоту в космос першої в світі жінки-космонавта — *Валентини Терешкової*. При відборі дівчат для польоту в космос була дуже складна ситуація: *Пономарьова* — льотчик, у неї 320 годин польотів, закінчила МАІ, вступила до ад'юнктури Академії імені Жуковського. У *Соловйової* також вища освіта — закінчила Уральський університет, зробила 900 парашутних стрибків. За всіма показниками *Терешкова* значно поступалася подругам, але була "сильніша" в іншому: робітничка кісточка, секретар комітету комсомолу ткацької фабрики.

Юрій Гагарін добре ставився до всіх дівчат, але спочатку підтримував *Валентину Пономарьову* як найбільш підготовленого кандидата до польоту в космос. З пропозиціями вийшли до голови уряду і Першого секретаря ЦК КПРС. *Микиті Хрущову* більше всіх сподобалася ткаля *Валентина Терешкова*, вона і стала першою в світі жінкою-космонавтом.

Ю. Гагарін і "штатний" фотограф полігону В. Таратута (в центрі).
(фото з архіву В. Платонова)

Засновник практичної космонавтики академік *Сергій Корольов* і перший космонавт Планети *Юрій Гагарін* завжди стоятимуть поряд на сторінках історії світової космонавтики. *Гагарін* продовжував освоювати нову космічну техніку, готувався до нових стартів, посилено займався спортом, щодня здійснював пробіжки, грав у баскетбол і волейбол, плавав, полюблив водянні лижі, літав на реактивних літаках,

стрибав із парашутом, був дублером космонавта *Комарова*. Якось на спортивному майданчику штатний фотограф полігону *Володимир Таратута* фотографував групу космонавтів, які змагалися на волейбольному майданчику. Не пам'ятаю, хто тоді переміг, хто програв. Не у цьому суть. Пристрасі уляглися, *Таратута* дістав пачку нових фотографій, я зтягнувся сигарею "ВТ" — в ті часи неймовірний

дефіцит, здобутий "по блату" в Москві. *Гагарін* миттєво уловив аромат якісної сигарети, хоча сам не кутив, але іноді міг "побалуватися" — подихати запашним тютюном. Фотоапарат зафіксував цю мить. *Гагарін* насварився: "Тільки без фокусів, а то розпишете бозна-що. Який "приклад" для хлопців — *Гагарін із сигарею*".

Гагаріну скрізь були раді, його скрізь чекали, мріяли про зустріч із першим космонавтом. У червні 1965 року *Гагарін* у складі радянської делегації прилетів до Парижа на Міжнародний авіаційний салон. До складу цієї групи входив і академік *Василь Буднік*, Герой праці, лауреат Ленінської премії, який стояв на початках народження ракетного гіганта на Дніпрі, почесний громадянин Дніпропетровська. *Василь Сергійович* показав світлини з *Юрієм Гагаріним* і прокоментував: "Ці знімки я зробив на авіаційному салоні в Ле Бурже. Тут вперше були представлені радянські вертольоти *Ми-6*, *Ми-8* і *Ми-10* генерального конструктора *Михайла Леонтієвича Міля*. Демонстрація наших вертольотів проходила з великим успіхом. Особливою популярністю користувалися демонстраційні польоти над Парижем. Один із них викликав особливий інтерес. Командир вертольота, льотчик-випробувач *Ва-*

Перший заступник начальника космодрому "Байконур",
перший Голова Федерації космонавтики України —
генерал-майор О. Войтенко з Ю. Гагаріним.
(фото з архіву В. Платонова)

Академік В. Буднік (справа)
і Ю. Гагарін (зліва)
на Міжнародному авіаційному салоні
в Парижі. Червень 1965 р.
(фото з архіву В.С. Будніка)

Космонавти Ю.Гагарін і Г. Титов

силь Колошенко оголосив пасажирам:
"Пані та панове! Вертоліт, на якому ви
тільки що зробили політ над Парижем,
пілотував перший космонавт Юрій
Гагарін!" Що тут почалося! Незабаром
усі парижани й учасники виставки
знали, що Гагарін — гість авіаційного
салону. Почалося полювання за автогра-
фами і сувенірами. Гагарін майже весь
час ходив у темних окулярах, але, попри
це, його всі впізнавали!"

Востаннє я "зустрівся" з Гагарініним
в Зоряному містечку, де першопро-
ходцеві космічних трас встановили
чудовий пам'ятник, в Музеї Зоряного
містечка представили робочий кабінет
Гагаріна, тут же зберігаються його
особисті речі. У палаці культури Зоря-
ного містечка щороку проходять Гага-
рінські читання. Найдорожчим і
почесним гостем цих читань була
Ганна Тимофіївна Гагаріна — мати пер-
шого космонавта Планети.

Ю. Гагарін проводить у космос
О. Леонова і П. Беляєва.
Космодром Байконур. 18 березня 1965 р.

Перший космонавт планети Ю. Гагарін і Головний конструктор С.П. Корольов

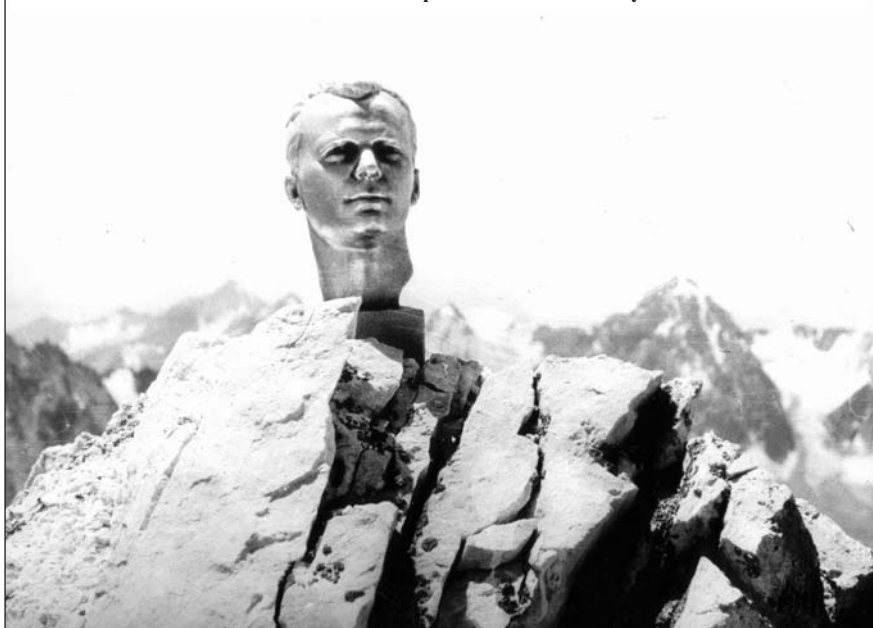

Перші радянські герої-космонавти під час урочистого прийому в Кремльовському палаці. Герман Титов, Юрій Гагарін, Андріян Ніколаєв, Валентина Терешкова, Микита Хрущов, Валерій Биковський, Павло Попович. Москва, Кремль. Червень 1963 р.

Космонавти В. Комаров, Ю. Гагарін, П. Бєляєв — вони так і пішли із життя

Бюст Ю. Гагаріна, встановлений на вершині одного з піків Паміро-Алаю, названого в честь першого космонавта світу

Після загибелі Гагаріна кінематографісти вирішили створити художній фільм про першого космонавта. Юрію Нагібіну запропонували написати сценарій фільму. Він зустрівся з космонавтом-2. Герман Титов попередив письменника: "Ви хочете зробити художній фільм про Гагаріна? Честь і хвала вашій відвазі! Але чи розумієте ви, що люди дуже добре пам'ятають Гагаріна, і якщо актор, призначений на його роль, поступиться йому в привабливості, не зможе посміхнутися по-гагарінськи, то ваш фільм принесе не виграти, а збиток. Краще зробити ґрунтовний документальний фільм, де Гагарін "гратиме" сам себе"...

Особливо шанують пам'ять першого космонавта дніпровські альпіністи. Серед гірських хребтів Паміро-Алаю, над ущелиною Арча-Каниш красуються вісім п'ятитисячників, названих на честь перших завойовників космосу. У цих вершин одна загальна назва "ПІДКОВА КОСМОНАВТІВ". Перша вершина цієї "підкови" названа на честь Гагаріна. На найвищій точці піку Гагаріна дніпровські альпіністи встановили бронзовий бюст першопрохідцю космосу. Поряд підносяться піки Титова, Ніколаєва, Поповича, Биковського, Терешкової, Синів Батьківщини. Далеко внизу пропливають хмари, а над низкою гір — синява П'ятого океану...

Пригадуються слова Юрія Олексійовича Гагаріна:

*"Облетівши Землю
в кораблі-супутнику,
я побачив,
яка прекрасна
наша планета.
Люди, зберігаймо і
примножуймо
цю красу,
а не руйнуймо її".*